

RIPPL-RÓNAI JÓZSEF: KUGLIZÓK (RÉSZLET)

Időszerű őstörténet

Az olvasóban jogosan merülhet fel a fenti cím láttán, hogy „költői túlzással” van dolga, hisz miért éppen népünk történetének legkorábbi időszaka érdekelné napjaink emberét, aki századunk eseménytengerében is csak küszködve tud eligazodni? Az okok keresése messzire vezetne, ezért itt csupán arra utalunk, hogy a tudományok belső fejlődése, valamint a szenvedélyek lecsillapodása, úgy tűnik, csak mostanság teszi lehetővé a tudományos igényű, tárgyilagos vizsgálódást és véleményalkotást e kérdéskörben. Másrészt nem szabad megfeledkeznünk arról sem, hogy a magyarság legkorábbi történelme a viszonylag csekély mozaik jellegű és egymásnak sokszor ellentmondó, többnyire külső keletkezésű írott források miatt történelmünk egyik legingoványosabb, megnyugtató módon nem tisztázott és rendkívül izgalmas kérdések sokaságát felvető időszaka. Márpedig a megoldatlan problémák mindig is erőteljesen foglalkoztatják az emberek képzelőerejét.

A megelégnékül kutatás bizonyítására álljon itt néhány cím a legfrissebb szakirodalomból! A sokak számára hozzáférhető Magyar História sorozat immár második kiadásban teszi közzé Fodor István Verecke híres útján című könyvét. A szegedi egyetem oktatóinak példaszerű összefoglalása és országos elismerést kiváltó munkája eredményeként a Bevezetés a magyar őstörténet kutatásainak forrásaiba című vállalkozás keretén belül sor került a magyar őstörténet forrásainak áttekintésére. E rendkívül hasznos és sokrétű ismeretanyagot tartalmazó köteteket az Akadémiai Kiadó hamarosan könyv formájában bocsátja közre. A városunkban folyó magas szintű kutatómunkát jelzi az is, hogy az Altajisztikai és a Történeti Segédtudományok Tanszéki Csoportok kezdeményezésére 1979 tavaszán tudományos ülészakra került sor Szegeden, ahol az ország legkiválóbb szakemberei ültek össze és folytatták eszmecsereit számos kérdésről.

A könyvekhez visszatérve, feltétlen említés érdemel László Gyulának a közelmúltban megjelent Őstörténetünk című munkája, amely a kiváló régészprofesszor hosszú évek során kiérlelt gondolatait tartalmazza a magyarság néppé válásáról. László Gyula nem rendszeres „őstörténetnek” szánta munkáját, hanem olyan gondolatébresztő könyvnek, amely az eddigi, nem csekély mennyiségű szakirodalmat áttekintve, megkönnyíti az érdeklődők — elsősorban a történelemtanároknak — eligazodását e rendkívül szövevényes kérdéskörben. Nagy érdeme a szerzőnek annak a manapság sajnós nem túlzottan gyakori kutatói magatartásnak a következetes megvalósítása, amely

az önkényes kinyilatkoztatások helyett a „termékeny bizonytalanság” talaján áll, s a problémák sokoldalú körüljárását hangoztatja. Külön érdekessége a könyvnek az a fejezet, amelyben a szerző részletesen ismerteti az emigráció gomba módra szaporodó délibábos elméleteit, melyekről összefoglaló ismertetést, kritikát mindaddig hiába kerestünk. Márpedig ezek a tudománytalan elképzelések komoly tudatformáló erőként működnek napjainkban.

Az utóbbi időszak magyar őstörténeti jellegű kiadványai között rendkívül érdekes új eredményei és módszertani eljárásai miatt kiemelkedő fontosságú hely illeti meg Kristó Gyula Levedi törzsszövetségtől Szent István államáig című könyvét. Ez a munka a tavalyi könyvhét egyik „slágerének” bizonyult. Arra, hogy mégis most ejtünk szót róla, egy érdekes rendezvény ad okot. A TIT Csongrád megyei Szervezetének Történelmi Szakosztálya ugyanis 1981 május elején szakmai műhelyvitát rendezett a könyvről. Mivel ezen a rendezvényen — jellegéből adódóan — az érdeklődők népes tábora nem vehetett részt, nem tűnik haszon nélkülünk egy rövid tájékoztató az ott elhangzottakról.

Magáról a könyvről annyit, hogy benne a szerző nem népünk egész őstörténetének szisztematikus feldolgozására vállalkozott, hanem e politika- és társadalomtörténeti jellegű munkában a biztosan a magyarokra vonatkozó első írott megemlékezéstől (830-as évek) számított mintegy másfél évszázados periódust áttekintve elsősorban az írott források alapján arra tett kísérletet, hogy rekonstruálja népünk etnogenézisét, s azt az utat, amelyet a magyarság az egységes népalakulat kifomálódásának kezdetét jelző törzsszövetségi formától az általa valószínűsített, törzsi államnak nevezett fejlődési fokozaton keresztül az államalapításig megtett. Mindezt a teljes írott forrásanyag és az időközben igen tekintélyes mennyiségűre duzzadt hazai és külföldi szakirodalom alapos ismeretének birtokában a helyes értelemben vett komplex kutatási módszer alkalmazásával végezte el. Ez a komoly teljesítmény a vita valamennyi résztvevőjének egvöntetű elismerését váltotta ki. Többen szóltak arról, hogy bár még nem értek meg a feltételek a magyar őstörténet szintézisének megalkotására, a tovább lépés — Kristó munkája a példa erre — csak úgy képzelhető el, ha a magyar őstörténet kutatásában részt vevő tudományágak külön-külön elkészítik a maguk szintézisét. A mostani vitán részt vett, az ország különböző vidékeiről érkezett régészek, nyelvészek, történészek, filológusok, bizantinológusok, turkológusok, néprajzosok a történettudomány

szintézisééről folytatott igen hasznos eszmecsere. Egy ilyen szababási vállalkozásnak természetesen vannak vitatható pontjai, s az erről folytatott vita is magától értetődő, ugyanakkor valamennyi hozzászóló hangsúlyozta, hogy a könyvet egészében kell értékelni, s nem szabad a részletkérdésekben elveszni. Ezekről csupán annyit, hogy a szerző kifejezett célja az egészséges vitára és a továbbgondolásra serkentés volt akkor, amikor tárgyilagosan ismertette a szembenálló nézeteket, és logikusan soralkoztatta fel a saját érveit egy-egy feltételezéssel kapcsolatosan.

A könyv legfőbb érdeme talán abban summázható, hogy példaszerű forráskritikával, prekoncepcióktól mentes vizsgálódással, s a különböző források információinak illesztésével a szerző a magyarságnak a 830-as évektől az államalapításig tartó történetét természetes egységben tárgyalja, nem számítván cezurának a homfoglalást, Nemcsak újszerű eseménymenetet ad, hanem rendkívül lényeges elméleti jellegű kérdések úttörő elemzését is elvégzi. Ez utóbbira példa a kalandozó hadjáratok értékelése a katonai demokráciának nevezett társadalmi berendezkedés összekapcsolásával, valamint a törzsi állam fogalmának elméleti alapvetése, s e berendezkedés működésének konkrét szemléltetése. A szerző törzsi állammal kapcsolatos felfutása rendkívül fontos, lényegében megnyugtató magyarázatot adna arra vonatkozóan, hogy a magyar állam organikus belső fejlődés eredményeként alakult ki, s így érthetővé válna az is, hogyan sikerült népünknek oly gyorsan beilleszkednie az európai feudális államok közé. Mivel Kristó fenti kérdésekkel kapcsolatos fejtegetéseinek eredményeit nemcsak a hazai, hanem a nemzetközi szakirodalom is hasznosíthatná, jogosan merül fel az összegyűlt szakemberek körében a könyv idegen nyelven történő közzétételének gondolata. Célszerű lenne ez azért is, mert a tudományos eredmények külföld felé történő terjesztése még sok kívánnivalót hagy maga után.

Kristó Gyula munkája nagy nyeresége tudományos életünknek, s öröndetes, hogy a mű röviddel megjelenése után már bekerült a „tudományos vérkeringésbe”, az egyetemeken és a főiskolákon pedig fontos oktatási segédanyaggá vált.

Végezetül egy általános jellegű tanulság: a könyv és a szakmai műhelyvita szemléletesen bizonyította, hogy a fennálló nehézségek ellenére vidéken is lehet igen színvonalas társadalomtudományi kutatásokat folytatni. A ugalmas kiadói politika, valamint a TIT kezdeményezőkézségére pedig nagymértékben hozzájárult ahhoz, hogy fontos tudományos kérdésekről amúgy frissiben eszmét cserélhessenek az érdekeltek.

PETROVICS ISTVÁN

Juhász Gyula két ismeretlen paródiája

Alig tudott, hogy Juhász — főleg fiatalabb éveiben — szívesen írt paródiákat. Többek között Ady, Babits, Kassák, Kosztolányi, Tóth Árpád került e játékosan csúfondáros stíluskritika keretében a költő tollhegyére. Emlékezetes irodalomtörténeti esemény volt, hogy *Nincsen, nincsen!* című, kéziratban maradt Ady-paródiáját (1908) Lestyán Sándor eredetileg közölte *Az Est* 1923. évi karácsonyi számában. Sőt, ezt a galambepéjű karikatúrát (Kosztolányi) olyan irodalmi szakértők is Adyversnek fogadták el, mint Földessy Gyula, Hatvany Lajos és Babits Mihály...

A költő paródiáit a kritikai kiadás, *Juhász Gyula Összes Műveinek* harmadik kötete (1963) külön fejezetben gyűjtötte össze. A kutatói szerencse a közelmúltban Juhásznak egy olyan költői tollrajzát hozta felszínre, amely hiányzik a kritikai kiadásból. Lelőhelye a *Szeged és Vidéke* 1910. évi január 4-i, keddi számának a 7. oldala. A költő *Utánzatok* főcímmel két paródiát adott közre. Alattuk Juhász egyik kedvenc írói álneve, a *Jim* olvasható. Lássuk hát az elsőt:

KISS JÓZSEF

Váltóm lejárt, hanyatlak nagyon.
Ifjú titánok, üssetek a gyon,
De ne nagyom!

Előfizetőkön vitt utam keresztül,
Most lábam nyomán a nyúl se rezdül [.]
És nekem ez düh.

Én írtam Símont, a zsidót, a szépet.
A Jehovát, a varrógépet.
Szerkesztém a Hétet.

Váltóm lejárt, bemozdok egy tercet.
Ifjú titánok, könnyű tinektek:
Iznotus és Herczeg!

A másik költői görbetűkór a kritikai kiadásba fölvettem, ugyancsak *Jim* aláírású Ady-paródiája (1907) végleges szövege. Így a kötetben levő verskarikatúra immár szövegváltozatnak tekintendő. A kritikai kiadásban a költőnek több Ady-paródiája van. Sokkal

több lehetett, hiszen Juhász maga árulta el, hogy *írtam ilyen és ehhez hasonlót, nem egyet, de százat.*

Még csak annyit, hogy a paródiája 1907-ben *Héjja-nász az avaron* címmel jelent meg. Ez is megváltozott.

ADY ENDRE

A zöld dívánom ültem,
Nagy, zöld dívánom ültem.

Mellettem Léda, a céda
Mellettem a céda Léda.

Kánikula volt éppen,
Éppen kánikula volt.

Halkan a falra néztem,
Nagy, barna falra néztem.

És semmit sem csináltunk [.]
És semmit sem csináltunk [.]
És semmit sem csináltunk!

APRÓ FERENC

Lódi Ferenc

Békésben születtem

A háborúban nem kaptam lött sebet,
nem ért bomba, se akna, sem szurony.
A csontiaimmal mégis itt gebedek,
és földobom a talpam, jól tudom.

Hogy is volt akkor? Télben vastag hó,
csöszkunyhóban az éji menedék.
Ki fázik köztünk? Volt egy nagy család,
És mondtam: a kabát nem elég.

Majd itt fagyunk, mint megfagytak a szentek
Az olajfákra milyen ég borult?
Szeretnék mást, meleget, csókot, rendet.
Anyám most sír és eszmorult.

Ki visz haza e messzi tájról minket,
jó leventéket, becsapottakat?
A tetűktől már nem látjuk az inget,
s itt van karácsony, lent a föld alatt.

Óh, drága élet, messzi mentél tőlünk!
A mi hazánk az Alföld, sík határ.
A kezünk tiszta, nem véres, nem öltünk,
nem érhet minket még a döghalál.

Ha volt, ha van, ha lesz egyetlen isten,
ki átsegít az ország sok sebében
és megmaradunk; nélkülünk más sincsen,
ki meggyógyítja: te meg ő meg én.

Forogdó sorsom itt ül a kezemben,
megfogtam egyszer, Jai, nekem ki ő?
Szólitánám, de máris tova rebben,
Hogy visszavárvam? Arra nincs idő.

Ülök, fekszem a csontiaimmal szépen
és rád gondolok, gonosz háború.
Mít is mondjak? A fájdalom fájl régen,
idézhetnék, van rá elég tanú.

Hát emberek, kik gondolkoztok, éltek,
fogjátok le a fegyverek dühét!
Csak a béke, a boldogság, mi életet,
hogy megcsókoljuk mind a vén szülét.